

ОЦЕНКА НА СТЕПЕНТА НА НОМИНАЛНАТА КОНВЕРГЕНЦИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА С ИКОНОМИКИТЕ НА СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2017 – 2022 Г.

Аглика Кънева¹
e-mail: akaneva@unwe.bg

Резюме

В статията се прави оценка на степента на номинална конвергенция на икономиката на България с икономиката на Европейския съюз, като се анализират ценова стабилност, дългосрочни лихвени проценти, стабилност на обменния курс и държавна бюджетна позиция. Изследвани са основни икономически показатели за страната ни през периода 2017 – 2022 г.

Ключови думи: еврозона, евро, номинална конвергенция

JEL: F36

Увод

Приемането на еврото е задължение на всяка държава членка на Европейския съюз, след като страната изпълни устойчиво критериите за конвергенция (Договор за функциониране на Европейския съюз). За някои държави приемането на еврото представлява значителна промяна в условията за функциониране на техните икономики и в провеждането на икономическите им политики, а за други то е логично продължение на действащия режим на парична политика (Walko, 2022, p. 2).

Приемането на еврото като последен етап на присъединяване към икономическия и паричен съюз е процес, пред който са изправени всички страни членки на Европейския съюз. Основната логика на създаването на паричен съюз в рамките на Европейския съюз е, че ползите, особено в дългосрочен план, значително надвишават разходите не само за Съюза като цяло, но и за отделните участващи страни (Ganev, 2009, p. 3).

Обединението на страни в еврозоната има за цел да трансформира външните за групата страни шокове във вътрешни, като по този начин намали тяхната несигурност и улесни управлението им. Други предимства на евро-

¹ Главен асистент, доктор, катедра „Финанси“, Финансово-счетоводен факултет, УНСС, ORCID: 0000-0002-6903-9523

зоната са намаляването на транзакционните разходи, премахване на валутния риск (Yotzov, 2023, p. 5), разширяване на търговския обмен, по-добри условия за чуждестранни инвестиции, по-ниски лихвени проценти (цена на капитала), по-висока прозрачност на международните ценови сравнения, както и по-малки ограничения пред паричната емисия в случая на България (Ганчев, Николов и Аврамов, 2010, с. 7).

Пълноправното членство в еврозоната създава предпоставки за социално-икономическото развитие на държавите главно чрез поддържане на ценовата стабилност, стимулиране сближаването на доходите и ценовите равнища, задълбочаване на търговската, икономическа и финансова интеграция с Европейския съюз, осигуряване на по-голяма защита при възникването на финансови кризи (Маринова, 2010, с. 5).

Решението на една страна да се присъедини към еврозоната е политическо, както и решението на страните от еврозоната да приемат нова страна членка (Камеларов, 2018, с. 88).

България може да се присъедини към еврозоната на 1 януари 2025 г.

Основната цел на разработката е да се изследва номиналната конвергенция на икономиката на България към икономиката на еврозоната.

За да се постигне целта, в разработката се формулират следните задачи:

1. Анализ на предпоставките за достигане на критериите за номинална конвергенция.

2. Определяне на проблемите, които съпътстват процеса на достигане на критериите за номинална конвергенция на българската икономика към икономиката на Европейския съюз.

3. Изследване на динамиката на основни икономически показатели за българската икономика в периода 2017 – 2022 г.

Обект на изследването са показателите за номинална конвергенция на българската икономика с икономиката на Европейския съюз. Предмет на изследването е динамиката на тези показатели през периода 2017 – 2022 г.

Основната теза на изследването е, че основни пречки пред достигането на критериите за номинална конвергенция на българската икономика към европейската икономика са инфлацията и последиците от икономическата криза, породена от пандемията от Covid-19. Определянето на основните проблеми пред постигане на номинална конвергенция на икономиката на страната ни с икономиката на Европейския съюз е важна предпоставка за дефиниране на мерките, които страната ни следва да предприеме, за да приеме еврото.

Степен на икономическата конвергенция в България

Номинална конвергенция

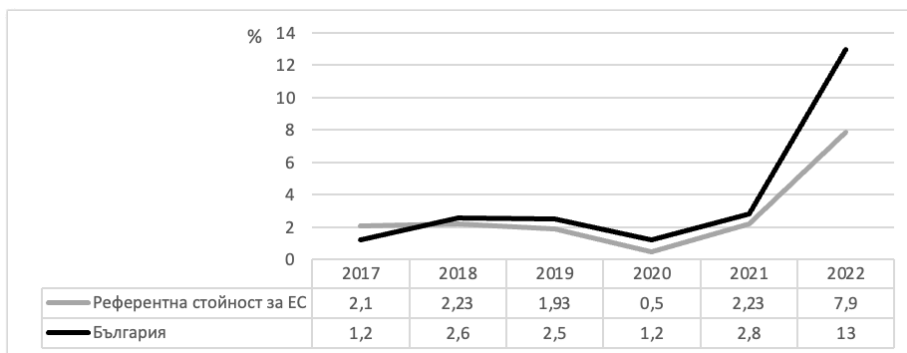
Няма определени срокове за въвеждане на единната европейска валута от страните в Европейския съюз. Причината е, че те следва да покрият маастрихтските критерии (Договор за Европейския съюз, подписан на 7 февруари 1992 г., в сила от 1 ноември 1993 г.).

Таблица 1: Показатели за икономическата конвергенция на България през периода май 2021 г. – април 2022 г.

Критерии	Икономически показатели		май 2021 г. – април 2022 г.
1. Ценова стабилност	Инфлация измерена с ХИПЦ	България	5,9%
		Референтна стойност	4,9%
2. Държавна бюджетна позиция	Наличие на свръхдефицит	България	Не
		Референтна стойност	-
	Общ държавен излишък (+) / дефицит (-) като процент от БВП	България	-4,1%
		Референтна стойност	-3,0%
	Общ брутен държавен дълг като процент от БВП	България	25,1%
		Референтна стойност	60%
3. Валутен курс	Валутен курс към евро (средногодишна промяна)	България	0,0
		Референтна стойност	-
4. Дълго-срочни лихвени проценти	Среден годишен лихвен процент	България	0,5%
		Референтна стойност	2,6%

Източник: ECB (2022).

Основата за определяне на инфлацията, която се измерва с Хармонизирания индекс на потребителските цени за периода май 2021 г. – април 2022 г., е непретеглената средноаритметична стойност на годишните процентни промени на Хармонизирания индекс на потребителските цени във Франция (3,2%), Финландия (3,3%), и Гърция (3,6%), плюс 1,5 процентни пункта. Основата за изчисляване на средния годишен лихвен процент (дългосрочни лихвени проценти) за периода май 2021 г. – април 2022 г. е непретеглената средноаритметична стойност на размерите на лихвените проценти във Франция (0,3%), Финландия (0,2%) и Гърция (1,4%), плюс 2 процентни пункта. В Доклада за конвергенцията на ЕЦБ за 2022 г. се отбелязва, че за периода май 2021 г. – април 2022 г., 12-месечният среден темп на Хармонизирания индекс на потребителските цени инфлация в България е 5,9%, т.е. съществено над референтната стойност от 4,9% за критерия за ценова стабилност. По отношение на критерия за конвергенция на лихвените проценти през анализирания период май 2021 г. до април 2022 г. средният размер на дългосрочните лихвени проценти в България е 0,5%, т.е. под референтната стойност от 2,6%. Относно бюджетното салдо през 2021 г. България отбелязва бюджетен дефицит от 4,1% от БВП, което надхвърля референтната стойност. Вследствие на кризата, породена от пандемията от Covid-19, бюджетният дефицит на България рязко нараства през 2020 г. и впоследствие допълнително се повишава през 2021 г. Въпреки че България превишава референтната стойност за бюджетния дефицит през 2021 г., заради голямата несигурност, породена от извънредното макроикономическо и фискално въздействие на пандемията от Covid-19, страната ни не е предмет на решение на Съвета на Европейския съюз за наличие на прекомерен дефицит. Съотношението брутен държавен дълг/БВП е 25,1%, т.е. много под референтната стойност от 60%. По отношение на критерия за обменния курс, на 10 юли 2020 г. бе взето решение българският лев да бъде включен в Механизма на обменните курсове II (ERM II) при обменен курс от 1,95583 лева за евро (ECB, 2022, р. 6-49).

Ценова стабилност

Бележка: Референтната стойност за ЕС се определя, като към средноаритметичната стойност на показателя за трите страни членки на ЕС, които имат най-добри резултати по отношение на ценовата стабилност за съответната година, се прибавя 1,5%; през 2017 г. трите страни членки на ЕС с най-добри резултати в областта на ценовата стабилност са Ирландия (0,3%), Кипър (0,7%) и Финландия (0,8%), през 2018 г. – Дания (0,7%), Ирландия (0,7%), Гърция (0,8%) и Кипър (0,8%), през 2019 г. – Португалия (0,3%), Кипър (0,5%) и Гърция (0,5%), през 2020 г. – Гърция (-1,3%), Кипър (-1,1%) и Естония (-0,6%), през 2021 г. – Гърция (0,6%), Малта (0,7%) и Португалия (0,9%), през 2022 г. – Франция (5,9%), Малта (6,1%) и Финландия (7,2%).

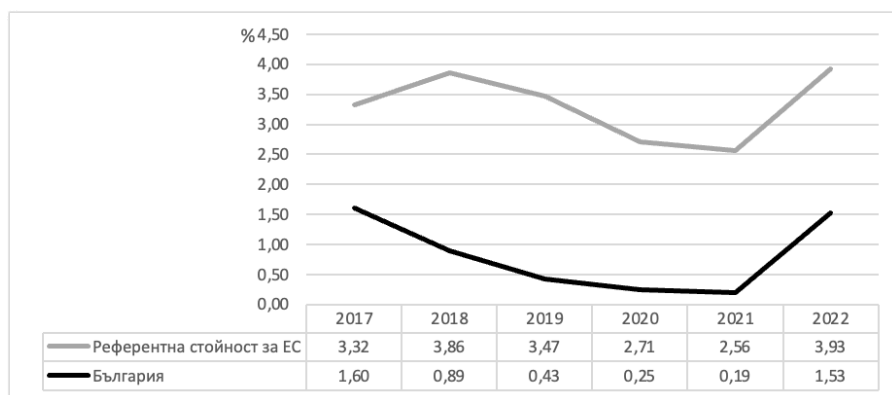
Източник: Евростат и собствени изчисления

Фигура 1: Хармонизиран индекс на потребителските цени в България и Европейския съюз за периода 2017 – 2022 г. (%)

Данните, представени на фигура 1, показват, че през периода 2017 – 2022 г. при инфлацията в България, измерена чрез потребителските цени, се наблюдава голяма динамика на годишна база в границите между 1,2% и 13,0%. Изменението на референтните стойности на Хармонизирания индекс на потребителските цени за Европейския съюз е значително, но в по-малка степен. Стойностите на Хармонизирания индекс на потребителските цени в България нарастват рязко през 2022 г. Увеличението на цените в България вероятно до голяма степен се дължи на поскъпването на петрола, природния газ и електричеството (ЕЦБ, 2021), както и на селскостопанските стоки на международните пазари. Инфлационният диференциал между България и получената референтна стойност за Европейския съюз също варира съществено през периода 2017 – 2022 г., като през 2022 г. инфлационният диференциал между България и изчислената референтна стойност за Европейския съюз също е най-голям – 5,1%. През 2017 г. средната инфлация в Европейския съюз превишава средногодишната инфлация в страната ни, т.е. България отговаря

на критерия за ценова стабилност. От 2018 г. до 2022 г. определените референтни стойности на показателя за Европейския съюз са по-ниски от тези за българската икономика. Прави впечатление, че стойностите на Хармонизирания индекс на потребителските цени за България се изменят в значителна степен паралелно на референтните стойности на Хармонизирания индекс на потребителските цени за Европейския съюз за периода 2017 – 2022 г. Повишението на цените в България вероятно в значителна степен се дължи на икономическата интеграция на страната ни с Европейския съюз. Хармонизираният индекс на потребителските цени в еврозоната за 2022 г. възлиза на 8,4%. Следва да се отбележи, че инфлацията, отчетена през 2022 г., превишава стойността на показателя достигнато под влияние на световната финансова и икономическа криза през 2008 г. от 12,0%.

Дългосрочни лихвени проценти



Бележка: Референтната стойност за ЕС се определя, като към средноаритметичната стойност на показателя за трите държави членки на ЕС, които имат най-добри резултати по отношение на ценовата стабилност за съответната година, се прибавят 2 процентни пункта. Използват се същите три страни членки като при изчисляването на референтната стойност по критерия за ценова стабилност. През 2017 г. трите държави членки на ЕС с най-добри резултати в областта на ценовата стабилност са Ирландия (0,8%), Кипър (2,62%) и Финландия (0,55%), през 2018 г. – Дания (0,45%), Ирландия (0,95%) и Гърция (4,19%), през 2019 г. – Португалия (0,76%), Кипър (1,07%) и Гърция (2,59%), през 2020 г. – Гърция (1,27%), Кипър (0,88%) и Естония (-0,03%), през 2021 г. – Гърция (0,88%), Малта (0,5%) и Португалия (0,3%), през 2022 г. – Франция (1,7%), Малта (2,41%) и Финландия (1,69%).

Източник: Евростат и собствени изчисления

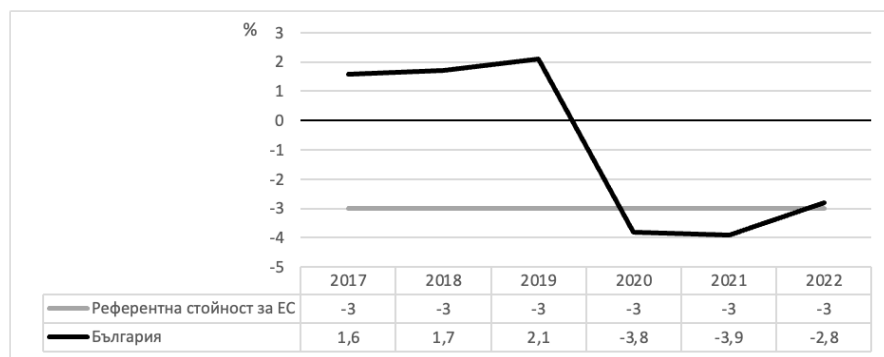
Фигура 2: Дългосрочни лихвени проценти в България и Европейския съюз през в 2017 – 2022 г. (%)

Анализираният период се характеризира с непрекъснато и значително намаляване на дългосрочните лихвени проценти в България до 2021 г., когато е достигната стойност от 0,19% или близо 10 пъти по-ниска в сравнение с 2017 г. Това е най-ниската стойност на показателя за България през периода 2017 – 2022 г. Вероятно това намаление се дължи на факта, че излишъкът от ликвидност намалява възвръщаемостта по портфейлите на кредитните институции и ограничава печалбите на банките (Кънева, 2018, с. 74). През 2022 г. се наблюдава рязко увеличение на стойностите на показателя, като почти се достигат нивата от 2017 г. Дългосрочните лихвени проценти остават на ниски нива. Това увеличение вероятно се дължи на факта, че през втората половина на 2022 г. Управителният съвет на ЕЦБ повиши лихвените проценти като мярка срещу високата инфлация в еврозоната за първи път от 11 години насам, като увеличението им през септември е най-голямото в историята на ЕЦБ (ЕЦБ, 2022). В резултат на трансмисията на паричната политика на ЕЦБ към икономиката ни, лихвените проценти в България се повишават (БНБ, 2023, с. 4). През разглеждания период получените референтни стойности на дългосрочните лихвени проценти за Европейския съюз превишават стойностите в България, т.е. страната ни покрива този критерий за присъединяване към еврозоната през всички години от анализирания период. През анализирания период лихвеният диференциал между България и еврозоната се запазва на сравнително близки стойности.

Стабилност на обменния курс

България участва в Механизма на обменните курсове II при обменен курс от 1,95583 лева за евро.

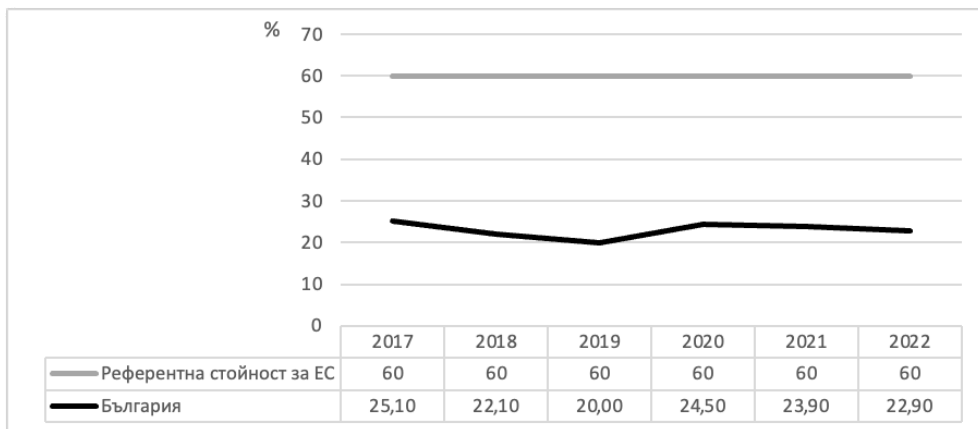
Позиция на държавния бюджет



Източник: Евростат.

Фигура 3: Бюджетен дефицит/ излишък в България за периода 2017 – 2022 г. (% от БВП)

От 2017 до 2019 г. по държавния бюджет на страната ни е отчетен излишък. В резултат на икономическата криза, предизвикана от пандемията от Covid-19, през 2020 и 2021 г., в страната са отчетени бюджетни дефицити, надвишаващи допустимия лимит от 3% от БВП, възлизащи съответно на 3,8% и 3,9% от БВП. Икономическата криза влошава стойностите на показателя, и страната ни не покрива критерия за приемане в еврозоната, тъй като съотношението бюджетен дефицит към БВП на България превишава референтната стойност от 3%. Европейската комисия реши, да не отваря процедура при прекомерен дефицит за България поради извънредната ситуация, предизвикана от пандемията от коронавирус. През 2022 г. стойността на показателя е по-ниска от референтната стойност. Режимът на паричен съвет налага бюджетна дисциплина, като не позволява финансиране на бюджетния дефицит в България от БНБ. Правителството следва да поддържа балансиран държавен бюджет или нисък бюджетен дефицит.



Източник: Евростат.

Фигура 4: Общ държавен дълг на България за периода 2017 – 2022 г. (% от БВП)

През целия анализиран период стойността на показателя държавен дълг като дял от БВП е значително по-ниска от определената референтната стойност от 60%. През периода 2017 – 2019 г. се наблюдава тенденция на постепенно и непрекъснато намаление на стойностите на показателя. През 2020 г. стойностите на дял на държавния дълг в БВП на България нарастват. Икономическата криза, предизвикана от пандемията от Covid-19, има отрицателно отражение и върху показателя съотношението държавен дълг към БВП на България.

Почти през целия период 2017 – 2022 г. страната ни покрива критерия за показателите бюджетен баланс и държавен дълг. България провежда разумна фискална политика и е една от най-стабилните във фискално отношение страни в ЕС (Bobeва, 2023, р. 6).

Заклучение

От анализа на степента на конвергенция на българската икономика с икономиките на страните членки на Европейския съюз през периода 2017 – 2022 г., могат да се направят следните изводи:

- средногодишната инфлация в България нараства рязко през 2022 г. до 13%. През 2017 г. средногодишната инфлация в Европейския съюз превишава средната инфлация в България, т.е. страната ни покрива критерия за ценова стабилност, но от 2018 г. до края на анализирания период изчислените референтни стойности на показателя за Европейския съюз са по-ниски от стойностите за България. През 2017 г. стойностите на Хармонизирания индекс на потребителските цени в Европейския съюз превишават средната инфлация в България, т.е. страната ни покрива критерия за ценова стабилност, но от 2018 до 2022 г. изчислените референтни стойности на показателя за Европейския съюз са по-ниски от стойностите за България;
- дългосрочните лихвени проценти в България постоянно и съществено се понижават през периода 2017 – 2021 г. През 2022 г. дългосрочните лихвени проценти рязко се повишават, но остават на ниски нива. България покрива критерия за дългосрочни лихвени проценти през анализирания период 2017 – 2022 г.;
- показателят бюджетен дефицит към БВП за страната ни е на по-висока стойност от референтната стойност за Европейския съюз от 3% през 2020 и 2021 г. През останалите години от периода стойностите на показателя са по-ниски от референтната стойност и България отговаря на този критерий за въвеждане на еврото;
- стойностите на показателя държавен дълг като процент от БВП се задържат на много по-ниски нива от референтната стойност от 60% и страната ни покрива този критерий през целия период 2017 – 2022 г.;
- икономическата криза, породена от пандемията, има силно влияние върху процеса на подготовка на България за членство в еврозоната;
- България покрива номиналните критерии за членство в еврозоната, свързани с конвергенцията на дългосрочните лихвени проценти, валутен курс и общ брутен държавен дълг като процент от БВП;
- основен проблем за приемането ни в еврозоната представлява инфлацията;
- степента на реална конвергенция на България с икономиката на еврозоната и съществуващите макроикономически дисбаланси могат да забавят приемането на страната ни в еврозоната (Moździerz, 2019, p. 307).

Използвана литература

- БНБ. (2023). Тематично изследване към икономически преглед 1/2023. (BNB, 2023, Tematichno izsledvane kam ikonomicheski pregled 1/2023).
- Българска народна банка, (Balgarska narodna banka), available at: <http://www.bnb.bg/>
- Ганчев, Г., Николов, Ч. и Аврамов, Й. (2010). Присъединяването на България към еврозоната: икономически и социални измерения, София: Институт за икономика и международни отношения Фондация „Фридрих Еберт“. (Ganchev, G., Nikolov, Ch. i Avramov, Y., 2010, Prisaedinyavane na Bulgaria kam evrozonata: ikonomicheski i socialni izmereniya, Sofia: Institut za ikonomika i mezhdunarodni otnosheniya Fondatsiya “Fridrih Ebert“).
- Договор за Европейския съюз (Договор от Маастрихт), подписан на 7 февруари 1992 г., в сила от 1 ноември 1993 г. (Dogovor za Evropeyskiya Sayuz (Dogovor ot Maastriht), podpisan na 7 fevruari 1992 g., v sila ot 1 noenvri 1993 g.).
- Договор за функциониране на Европейския съюз (Dogovor za funktsionirane na Evropeyskiya Sayuz).
- Евростат, (Eurostat), available at: <http://ec.europa.eu/eurostat>
- ЕЦБ. (2021). Защо сега инфлацията е толкова висока?, (ETSB, 2021, Zashto sega inflatsiyata e tolkova visoka?), available at: https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/high_inflation.bg.html
- ЕЦБ. (2022). Повишихме лихвените проценти. Какво означава това за Вас?, (ETSB, 2022, Povishihme lihvenite protsenti. Kakvo oznachava tova za Vas?), available at: https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/interest_rates.bg.html
- Камеларов, А. (2018). Дългият път на България към еврозоната, Известия на Съюза на учените – Варна, 7(2), с. 78-89. (Kamelarov, A., 2018, Dalgiyat pat na Bulgaria kam evrozonata, Izvestiya na Sayuza na uchenite – Varna, 7(2), s. 78-89).
- Кънева, А. (2018). Оценка на степента на конвергенция на българската икономика с икономиките на страните – членки на Европейския съюз, през периода 2004 – 2016 г., Икономически и социални алтернативи, 1, с. 69-89. (Kaneva, A., 2018, Otsenka na stepenta na konvergentsia na balgarskata ikonomika s ikonomikite na stranite – chlenki na Evropeyskiya sayuz prez perioda 2004 – 2006 g., Ikonomicheski i sotsialni alternativi, 1, s. 69-89).
- Маринова, Ц. (2010). Влияние на глобалната икономическа криза върху процеса на присъединяване на България към еврозоната, Дискусии на глобалната икономическа криза върху процеса на присъединяване на България към еврозоната, Дискусии на глобалната икономическа криза върху процеса на присъединяване на България към еврозоната, Diskusionni materiali, DP/82/2010, Sofia: BNB).
- НСИ, (NSI), available at: <http://www.nsi.bg/>

- Bobeva, D. (2023). It is not about Croatia and Bulgaria: It is about the fundamentals of membership of the Euro Area, Sofia.
- ECB. (2022). Convergence Report, June 2022.
- European Central bank, available at: <http://www.ecb.europa.eu/>
- Ganev, G. (2009). Costs and Benefits of Euro Adoption in Bulgaria, Working Paper D 5.3. 7th Framework Programme, Sofia.
- Moździerz, A. (2019). Macroeconomic stability as the condition for Bulgaria to join the euro area, *Equilibrium, Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*, 14(2), pp. 295-315.
- Walko, Z. (2022). Ready for the euro? The case of Croatia and Bulgaria, Vienna: Oesterreichische Nationalbank.
- Yotzov, V. (2023). The euro and Bulgaria – fears and hopes, *Economic Studies*, 32(3), pp. 3-18.

ASSESSMENT OF THE DEGREE OF NOMINAL CONVERGENCE OF THE BULGARIAN ECONOMY WITH THE ECONOMIES OF THE EUROPEAN UNION MEMBER STATES IN THE PERIOD 2017 – 2022

Chief Assist. Prof. Aglika Kaneva, PhD
Department of Finance
Faculty of Finance and Accountancy
University of National and World Economy
e-mail: akaneva@unwe.bg

Abstract

In this paper, the degree of nominal convergence of the Bulgarian economy with the European economy has been assessed by analysing price stability, long-term interest rates, exchange rate stability and the government budget position. The main economic indicators for our country for the period 2017 – 2022 have been studied.

Keywords: euro area, euro, nominal convergence

JEL: F36